

ИЗВЕШТАЈ О ОСНОВНИМ ПРАВИМА ИЗ 2022. ГОДИНЕ

Када је реч о заштити основних људских права, 2021. годину обележили су неки помаци, али и неки кораци уназад. Агенција за основна права у свом Извештају о основним правима из 2022. године врши приказ значајнијих помака у овој области, идентификујући како достигнућа тако и преостале проблематичне области. У овој публикацији наводе се ставови Агенције за основна права (FRA) о најзначајнијим помацима у тематским областима из извештаја, као и резиме доказа који подупиру те ставове. Тиме се пружа компактан, али и информативан преглед највећих изазова на пољу основних права с којима се суочавају ЕУ и њене државе чланице.

МИШЉЕЊА АГЕНЦИЈЕ ЗА ОСНОВНА ПРАВА

1 [ФОКУС]

Социјална права и једнакост у светлу опоравка од пандемије COVID-19

3

Имплементација и употреба Повеље на националном нивоу

6

Равноправност и недискриминација

9

Расизам, ксенофобија и повезана нетолеранција

12

Равноправност и социјална инклузија ромске популације

15

Азил, визе, миграција, границе и интеграција

17

Информационо друштво, приватност и заштита података

20

Права детета

23

Приступ правди

25

Напредак у примењивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом

Рукопис завршен у априлу 2022. године.

Ни Агенција Европске уније за основна права ни било који појединац који заступа Агенцију није одговоран за то како ће наведене информације бити употребљене.

Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2022.

Print	ISBN 978-92-9461-888-7	doi:10.2811/763048	TK-AM-22-001-SR-C
PDF	ISBN 978-92-9461-887-0	doi:10.2811/983976	TK-AM-22-001-SR-N

© Агенција Европске уније за основна права, 2022.

Умножавање је дозвољено под условом да се наведе извор.

За свако коришћење или репродукцију фотографија или другог материјала за који Агенција Европске уније за основна права нема ауторска права, дозволу треба тражити директно од власника ауторских права.

Власници фотографија:

Насловна страна: © BGStock72/Adobe Stock; myboys.me/Adobe Stock; Lazyllama/Adobe Stock

Страна 1: © Rob/Adobe Stock

Страна 2: © BGStock72/Adobe Stock

Страна 3: © FRA

Страна 4: © Alexlmx/Adobe Stock

Страна 4: © Bluedesign/Adobe Stock

Страна 6: © Aleksander Kalka/NurPhoto/Getty Images

Страна 7: © Mangostar/Adobe Stock

Страна 8: © Ananass/Adobe Stock

Страна 9: © myboys.me/Adobe Stock

Страна 9: © dusanpetkovic1/Adobe Stock

Страна 10: © Ton Koene/Alamy Stock Photo

Страна 11: © Fizkes/Adobe Stock

Страна 12: © Birute/iStock

Страна 13: © FRA

Страна 14: © Philippe Huguen/AFP/Getty Images

Страна 15: © Jacopo/Adobe Stock

Страна 15: © BalkansCat/iStock

Страна 16: © Elmar Gubisch/Adobe Stock

Страна 16: © Henry-Martin Klemt/Adobe Stock

Страна 17: © Jirsak/Adobe Stock

Страна 17: © Gorodenkoff/Adobe Stock

Страна 18: © Vitalii Vodolazsky/Adobe Stock

Страна 19: © Michael Traitov/Adobe Stock

Страна 20: © New Africa/Adobe Stock

Страна 20: © Ralf Geithe/Adobe Stock

Страна 21: © Jenny Matthews/Getty Images

Страна 22: © Emin Ozkan/Adobe Stock

Страна 23: © Jirsak/AdobeStock

Страна 24: © AJ_stock_photos/Adobe Stock

Страна 24: © Corgarashu/Adobe Stock

Страна 25: © Chansom Pantip/Adobe Stock

Страна 26: © Jenny Sturm/Adobe Stock

Страна 27: © Seventyfour/Adobe Stock

Страна 28: © Nathaphat Nampix/Adobe Stock

СОЦИЈАЛНА ПРАВА И ЈЕДНАКОСТ У СВЕТЛУ ОПОРАВКА ОД ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

Пандемија COVID-19 утицала је на то како људи уживају своја социјална права, премда не у истој мери. Велики слојеви становништва у ЕУ суочили су се са већом смртношћу, повећаним ризиком од сиромаштва, ограничењима у запошљавању, недостатком приступа дигиталној инфраструктури, смањеним приступом здравственој заштити, незнаници деце, образовању и обуци, ограниченим учешћем у друштву и тензијама у постизању пословно-приватне равнотеже.

ЕУ је одговорила брзом акцијом Европске комисије и неколико других агенција, укључујући Европски центар за превенцију и контролу болести, који даје детаљну седмичну анализу епидемиолошке ситуације, и Европску агенцију за лекове, која врши процену терапија и вакцина против болести COVID-19. Затим, како би се решио друштвени утицај пандемије, 723,8 милијарди евра стављено је на располагање државама чланицама путем Инструмента за опоравак и отпорност. Као резултат тога, државе чланице предложиле су више од 850 мера за побољшање реализације социјалних права током опоравка од пандемије.

Имплементацију ових мера потребно је систематски пратити у погледу усклађености са основним правима како би се обезбедило да се она користе ефективно и ефикасно и да поштују људска права. Ипак, државе чланице иначе не укључују статутарна тела чија су надлежност људска права у праћење делотворности мера усвојених у њиховим плановима опоравка и отпорности који за циљ имају промовисање социјалних права.

Посвећеност ЕУ социјалним правима укоренења је у правном поретку Уније, као што показују чланови 4, 9. и 151. Уговора о функционисању Европске уније и члан 3. Уговора о Европској унији, као и наслов IV о солидарности из Повеље ЕУ о основним правима.

ЕУ и њене државе чланице су 2021. године одговориле на пандемију вируса COVID-19 обновљеном посвећеношћу остваривању „социјалне Европе“, као што су показали Социјални самит у Порту и Акциони план за спровођење Европског стуба социјалних права. Уредба о успостављању Инструмента за опоравак и отпорност (2021/241) одражава правне и политичке обавезе Уније и захтева од држава чланица да објасне како ће њихови национални планови за опоравак и отпорност допринети у спровођењу Европског стуба социјалних права. Уредба такође садржи упућивања на основна права, на пример у погледу заштите података, заштите животне средине и једнакости.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.1

ЕУ и њене државе чланице би требало да, кроз исплату средстава из Инструмента за опоравак и отпорност и у складу са свим релевантним законским и политичким обавезама, подстичу социјална права људи у ситуацијама рањивости који су највише погођени пандемијом. Потребно је да државе чланице ЕУ прилагоде предложене мере ако се утврди да нису довољно делотворне у решавању социјалне рањивости људи.

ЕУ је дала 723,8 милијарди евра на располагање државама чланицама, са циљем да се, између осталог, санира и друштвена штета коју је пандемија изазвала. Стога, овај инструмент означава посвећеност Уније изградњи праведније, инклузивне и социјалне Европе. Инструмент је државама чланицама омогућио да предложи више од 850 мера које би довеле до јачања социјалне и територијалне кохезије, и које би могле допринети остваривању социјалних права. Ове мере се баве низом типова друштвених рањивости међу различитим групама становништва у ЕУ, укључујући жене, децу и младе људе у ситуацијама рањивости; особе са инвалидитетом; старије особе; Роме; и људе у несигурним радним условима.

Уопштено говорећи, државе чланице су увеле одређене мере у своје националне планове за опоравак и отпорност како би побољшале квалитет образовања, могућности запошљавања и интеграцију тржишта рада. Неке од њих усмерене су искључиво на децу и младе. Неке се односе на реформу социјалне сигурности и социјалних система, док се друге односе на побољшање приступа здравственој заштити и дуготрајној нези.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 1.2

ЕУ и њене државе чланице треба да обезбеде да се средства из фонда за опоравак и отпорност не користе на начин који није у складу са Повељом ЕУ о основним правима или Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом. У оквиру овог инструмента, Европска комисија и државе чланице ЕУ треба да успоставе ефикасне механизме праћења основних права. Надлежне власти држава чланица се подстичу да се у овом процесу на систематски и смислен начин консултују са својим статутарним телима за људска права и равноправност. Ово би могло укључивати тражење савета о успостављању система којим би се обезбедила усклађеност са Повељом ЕУ о основним правима и обавезама које проистичу из Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Државе чланице ЕУ такође би могле да размотре укључивање статутарних тела за људска права у процес процене утицаја мера опоравка на основна права.

Јавни фондови, укључујући фондове ЕУ, играју кључну улогу у обезбеђивању заштите основних права, укључујући социјална права. Ово важи нарочито у случају надлежних органа чија је улога да обезбеде да се не финансирају активности које нису компатибилне са основним правима. Ово захтева делотворно праћење коришћења средстава у пракси.

Уредба којом се успоставља овај механизам предвиђа да државе чланице два пута годишње, у контексту Европског семестра, извештавају о напретку постигнутом у постизању својих планова опоравка и отпорности (члан 27). Ипак, уредба не садржи заштитне мере за праћење усклађености расхода са основним правима, упоредиве са онима из Уредбе о заједничким одредбама, било у вези са успостављањем националних механизма за праћење стања или укључивањем статутарних националних тела чија су надлежност људска права или равноправност у таквим механизмима.

Неке државе чланице су у својим плановима предложиле мере које могу изазвати забринутост у погледу компатибилности са Повељом ЕУ о основним правима или са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом (CRPD). На пример, коришћење фондова из овог инструмента за реновирање или изградњу установа за особе са инвалидитетом можда није у складу са чланом 19. Конвенције о правима особа са инвалидитетом о самосталном животу и укључивању у заједницу.

2

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА И УПОТРЕБА ПОВЕЉЕ НА НАЦИОНАЛНОМ НИВОУ

Савет је изразио потпуну посвећеност „Стратегији за јачање примене Повеље о основним правима у ЕУ“ Европске комисије. Десетогодишња стратегија и закључци Савета нарочито истичу примену Повеље на националном нивоу, наглашавајући важност националних актера.

На националном нивоу, судови, парламенти, владе и друга тела настављају да користе Повељу, која се помиње у пресудама, проценама утицаја и парламентарним дебатама, као што показују докази прикупљени 2021. године. Постоји неколико примера иницијатива које имају за циљ да унапреде обуку за примену Повеље. Ипак, чини се да за сада национална тела не имплементирају стратегију Комисије и закључке Савета кроз координисано, дугорочно планирање. Међутим, именоване контакте особа у примени Повеље могло би указати на то да би напредак могао бити очигледнији 2022. године.

Ниво ЕУ

Савет Европске уније је почетком марта 2021. године усвојио закључке о јачању примене Повеље ЕУ о основним правима (Повеља). Ови закључци имају потенцијал да допринесу бољој примени Повеље на националном нивоу, а самим тим и бољој заштити основних права у државама чланицама ЕУ. Савет позива да се одржава више обука, ради на подизању свести, бољим правилима о изради закона, као и на учесталијој размени искустава и пракси насталих у примени Повеље, да се дефинишу строги услови за фондове ЕУ, да се ради на координацији питања везаних за Повељу, јачању националних институција за људска права (NHRI) и бољој сарадњи са цивилним друштвом.

Стратегија јачања примене Повеље Европске комисије такође је изазвала реакције Комитета региона и Европског економског и социјалног комитета. Они су нагласили важност укључивања регионалних актера и актера из цивилног друштва. Европски парламент је истакао важност праћења имплементације свих права из Повеље.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.1

Институције ЕУ треба да користе своје одговарајуће политике усвојене 2021. године као мерила за све будуће напоре које треба уложити у то да се Повеља у потпуности примени. Сваки преглед имплементације ових политика захтева да се подаци, информације и искуства релевантних националних и локалних актера редовно прикупљају.

На пример, Савет би могао да користи главне области које је идентификовао у својим закључцима о Повељи из 2021. године као референтни оквир када у будућности буде коментарисао примену Повеље о основним правима. У припреми оваквих годишњих закључака о Повељи, Савет би могао да размотри организовање интерактивне размене засноване на доказима у релевантној радној групи Савета како би се подстакло међусобно учење, уз ангажовање контакт тачака за Повељу на националном нивоу.

Агенције и органи ЕУ би могли да размотре да следе пример Агенција за правосуђе и унутрашње послове и редовно процењују како могу даље да развију свој допринос примени и промовисању права из Повеље.

Редовно прикупљање података о добрим праксама приликом примене Повеље почело је побољшаном верзијом портала е-Правосуђе (e-Justice) који је обезбедила Европска комисија. Девет агенција за правосуђе и унутрашње послове спровело је другу годишњу размену о Повељи, разговарајући о различитим мерама које су уведене да би се обезбедила и промовисала примена Повеље у оквиру њихових мандата.

Сви ови документи и развојна дешавања на нивоу ЕУ за 2021. годину представљају добру основу за даљи развој.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.2

Државе чланице ЕУ које још увек нису успоставиле контакт тачке за стратегију јачања примене Повеље, као што су позване да ураде, требало би то да учине ускоро како би подстакле координисану и ефикасну имплементацију стратегије јачања примене Повеље.

Државе чланице ЕУ треба да размотре имплементацију стратегије јачања примене Повеље Европске комисије и закључака Савета Европске уније кроз структурисани процес заснован на конкретним циљевима, кључним корацима и временским роковима. Ово би могло да буде у облику посебног акционог плана спровођења Повеље или уношења конкретних упућивања на Повељу у постојеће акционе планове или стратегије.

Државе чланице ЕУ треба да размотре процену нивоа знања о Повељи које у стручној обуци пружају будућим и постојећим судијама, тужиоцима и другим правницима, како би развиле мере за решавање могућих недостатака у овом погледу, ослањајући се на постојећу стручност домаћих и међународних институција за обуку и коришћење алатки доступних на међународном нивоу, на пример оних које је развила Агенција за основна права.

Национални ниво

Као што показују закључци Савета, нагласак је стављен на национални ниво управљања у 2021. години. Овај тренд се заснива на стратегији примењеној у Повељи 2020, у којој је Европска комисија позвала државе чланице да предузму конкретне кораке, на пример да именују контакт тачке у националним управама, да прилагоде процедуре које се односе на процену утицаја и правну контролу, да обезбеде да одбори са довољно знања о Повељи надгледају процес управљања фондовима ЕУ, или да успоставе или ојачају националне институције за људска права. Такође је позвала државе чланице да прошире мере политика везаних за Повељу у области обуке, подизања свести, или промовисања окружења које подржава и безбедно је за организације цивилног друштва и браниоце права.

За постизање резултата у свим овим димензијама потребна је промена у култури основних права на националном нивоу. Пракса основних права остаје фокусирана на национално уставно право и Конвенцију о људским правима, што показују докази из судских случајева, али и образложења о основним правима која се примењују у контексту израде закона. Ово сигнализира да додатна вредност Повеље још увек није довољно искоришћена и да интеракција између Повеље и националног закона и Повеље и Конвенције о људским правима још увек није у довољној мери део стандардних наставних планова и програма обуке.

Поред тога, само је у неколико видљивих случајева на националном нивоу уложен напор да се стратегија јачања примене Повеље имплементира у структурисан процес са конкретним циљевима, прекретницама и временским роковима. Успостављање контакт тачака за стратегију јачања примене Повеље је важан први корак у овом правцу јер оне могу да усмеравају или помажу процес спровођења стратегије јачања примене Повеље. Међутим, до сада је само половина држава чланица именовала своје контакт тачке за стратегију јачања примене Повеље.

Локални ниво

Што се тиче локалног нивоа управе, вреди подсетити да се Повеља „односи на регионална или локална тела, и на јавне организације, када спроводе право Уније“ (видети Објашњења, члан 51, Службени лист Европске уније С 303 /17 – 14.12.2007). Владе треба да поделе своје искуство и примере из праксе како би омогућиле међусобно учење.

Европска комисија је 2021. године отворила одељак на европском порталу е-Правосуђе где државе чланице могу да размењују искуства о најбољим праксама у погледу коришћења Повеље и свести о Повељи, укључујући и на локалном нивоу. До сада, међутим, портал нису много користили у ове сврхе.

Стратегија јачања примене Повеље Европске комисије користи термин „локално“ 17 пута. Она не само да позива на размену најбољих пракси у погледу примене Повеље на локалном нивоу и подстиче подржавајуће и безбедно окружење за организације цивилног друштва и браниоце права на локалном нивоу, већ такође захтева да државе чланице дају довољно смерница на локалном нивоу како би локалне власти могле да се придржавају својих дужности прописаних у Повељи. Стратегија такође указује на потенцијал локалних органа да подигну свест о правима људи и о томе шта људи могу да ураде ако се њихова права крше.

Закључци Савета усвојени у марту 2021. године такође наглашавају улогу регионалних и локалних управа, укључујући и државне службенике, „у промовисању Повеље и обезбеђивању усклађености са основним правима у креирању политика и у неговању културе основних права на свим нивоима извршне власти“.

Међутим, локалне администрације нису у потпуности упознате са Повељом, судећи по Агенцији за основна права и њеној анализи података са консултација које је Европска комисија спровела док је припремала стратегију јачања примене Повеље. Потенцијал за бољу заштиту и унапређење основних права на локалном нивоу је несумњив. На пример, 2021. године Агенција за основна права је предложила оквир који има за циљ да подстакне више градова у ЕУ да постану градови за људска права и да помогну у развоју локалне културе права.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 2.3

Државе чланице ЕУ треба да разговарају о новој стратегији јачања примене Повеље са локалним и регионалним властима и истраже како би најбоље могле да допринесу подстицању основних права и Повеље.

Локалне и регионалне власти треба да обезбеде да се њихови инструменти, процедуре и политике односе на Повељу. Постојећи локални практични примери треба да буду саопштени новим националним контакт тачкама како би се обезбедило да се такве праксе и искуства могу поделити са другим државама чланицама, на пример преко европског портала е-Правосуђе.

Градови би могли да размотре да постану „градови људских права“, и да побољшају разматрања основних права у свом раду, програмима и активностима. Оквир за јачање права на локалном нивоу, како га предлаже Агенција за основна права, могао би бити користан у овом погледу.

Комитет региона би могао да размотри редовно организовање форума за размену искустава и обећавајућих примера из праксе који се тичу Повеље.

3

РАВНОПРАВНОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

Двадесет прва годишњица директива ЕУ о равноправности била је 2021. године. То је подстакло све актере да сагледају шта су постигли, а шта пропустили, да процене како су имплементирали законодавство и, што је најважније, да размисле о наредним корацима које треба предузети. Ове године поглавље се фокусира на дискриминацију ЛГБТИ особа и дискриминацију грађана ЕУ на основу националности.

Кршење права ЛГБТИ особа у неким државама чланицама, као и пораст злочина из мржње и инцидента говора мржње према ЛГБТИ особама – што може одражавати стварни пораст инцидента, као и повећану спремност да се они пријаве – изазвали су реакције неколико међународних институција. Такође, у међународној и националној јуриспруденцији све више се признају породична права за истополне парове и хомосексуалне родитеље.

Постоје неки докази да грађани ЕУ доживљавају дискриминацију на основу националности у различитим

областима живота, али подаци о овој теми се готово и не прикупљају.

У 2021. години, неке од мера за сузбијање пандемије болести корона вируса (COVID-19) негативно су утицале на ЛГБТИ особе, док су се грађани ЕУ суочили са одређеним проблемима приликом преласка граница ЕУ, као и приликом примања или евидентирања вакцинације.

Ове године поглавље се фокусира на дискриминацију ЛГБТИ особа и дискриминацију грађана ЕУ на основу националности.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 3.1

У погледу планиране законодавне иницијативе о признавању родитељства и сродних мера, Европска комисија треба да обезбеди државама чланицама релевантан оквир и даље смернице за обезбеђивање узајамног признавања родитељства за истополне парове.

Државе чланице ЕУ требало би да спроведу мере садржане у стратегији ЕУ о равноправности ЛГБТИК особа тако што ће развити националне акционе планове и стратегије, и ојачати правну заштиту ЛГБТИК особа од насиља и говора мржње.

Године 2021. дошло је до све већег признавања породичних права истополних парова и хомосексуалних родитеља у међународној и националној јуриспруденцији и законодавству. Међутим, узајамно признавање истополног родитељства између држава чланица и даље је тешко због неслагања између земаља ЕУ у погледу обима правног признавања истополних парова и њихових породичних права (по питању усвајања, сурогат мајчинства или потпомогнуте репродукције). Ово ствара правну несигурност и ремети не само право на слободно кретање већ и право на породични живот у ситуацијама када се одбија признавање породичних веза између родитеља и деце законски успостављених у другој земљи.

Европска комисија је препознала да разлике у правилима о родитељству у државама чланицама и недостатак правила ЕУ о сукобу закона у том погледу могу узроковати потешкоће породицама у преласку граница унутар ЕУ. Комисија разматра законодавну иницијативу о прекограничном признавању родитељства између држава чланица ЕУ. Предлог би утврдио заједничка правила о сукобу закона и заједничке одредбе о признавању пресуда о родитељству. Док је материјално

право о родитељству у надлежности закона држава чланица, ЕУ може да усвоји мере у вези са породичним правом са прекограничним импликацијама у складу са чланом 81. став 3. Уговора о функционисању Европске уније (ТФЕУ).

Прекогранично признавање родитељства је посебно тешко за истополне родитеље, због разлика у правним оквирима у државама чланицама. То омета право на поштовање породичног живота и права детета, као и права детета која произилазе из држављанства ЕУ.

Суд правде Европске уније је признао породичне везе између истополних родитеља и њиховог детета у случају *V.M.A. protiv Stolichna obshtina*. Суд подсећа да државе чланице могу одступити од својих обавеза које им налаже закон ЕУ о слободном кретању само ако не крше основна права из Повеље о основним правима (Повеља). Суд је закључио да би било супротно члану 7. (о праву на поштовање породичног живота) и члану 24. (о правима детета) Повеље ако би дете било лишено везе са једним од родитеља приликом остваривања права на слободно кретање, или ако је његово остваривање тог права било немогуће или претерано тешко у пракси јер су његови родитељи истог пола. Суд је нагласио да обавеза признавања односа родитељ-дете у контексту слободног кретања не подрива национални идентитет и компетенције.

Осим тога, мере за сузбијање пандемије, укључујући затварања (локдаун) и ограничења уласка у државе чланице, знатно су више наштетиле партнерима и деци ЛГБТИК особа, као и младим ЛГБТИК особама у неколико држава чланица. Оне су изазвале пораст насиља у породици, говора мржње и злочина из мржње, као и ограничен приступ психолошкој помоћи и здравственој заштити.

У том контексту, стратегија ЕУ о ЛГБТИК равноправности добија на значају. Њене активности усмерене су на четири кључна проблема: борба против дискриминације, пружање безбедности, изградња инклузивних друштава и позивање на ЛГБТИК једнакост. Као што је најављено у стратегији, 2021. године Комисија је основала подгрупу за ЛГБТИК равноправност у оквиру Групе на високом нивоу ЕУ за недискриминацију, једнакост и различитост како би подржала и пратила напредак у државама чланицама по питању ЛГБТИК права, укључујући и развој националних акционих планова.

Неколико држава чланица усвојило је националне акционе планове усмерене на борбу против дискриминације уопште, а који су укључивали и права ЛГБТИК особа. Друге су развиле акционе планове посебно намењене равноправности ЛГБТИК особа.

Ови акциони планови, које је Листа акција за унапређење равноправности ЛГБТИ особа за период од 2015. до 2019. године већ подржавала, неопходни су да би се препознале посебне потребе ЛГБТИК особа за заштитом њихових права и увеле конкретне мере.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 3.2

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да ниједан закон и административна пракса не доводе до дискриминације грађана ЕУ на националној основи, а у одређеним контекстима и чланова њихових породица, у оквиру права ЕУ. Редовно прикупљање података и искустава пружиће користан допринос у овом погледу.

Европска комисија треба да ојача помоћ која се државама чланицама пружа за размену информација и подизање свести у погледу спречавања дискриминације грађана ЕУ на основу националности.

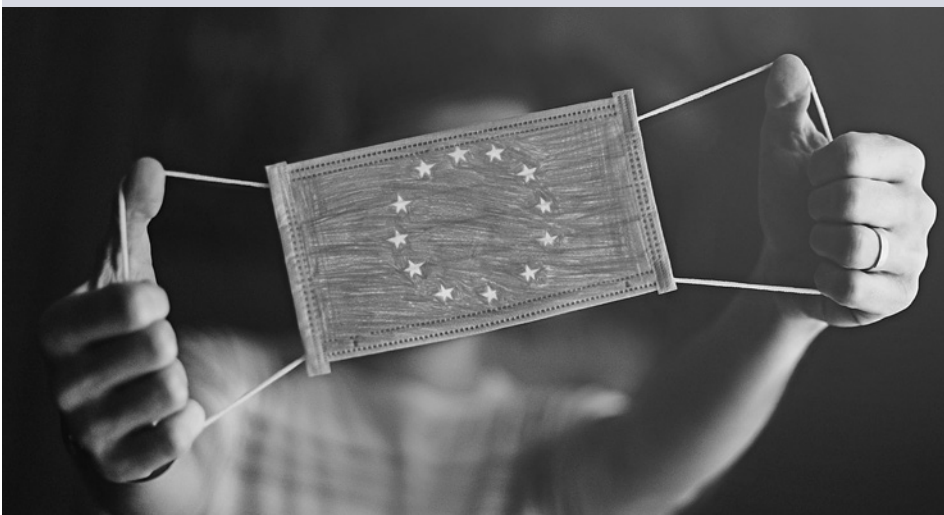
Дискриминација грађана ЕУ на националној основи може створити препреке слободном кретању чак и ако није директно повезана са спровођењем закона о слободном кретању.

И члан 18. Уговора о функционисању Европске уније и члан 21. став 2 Повеље предвиђају да је, у оквиру права ЕУ, забрањена свака дискриминација на националној основи. Ова забрана има директно дејство, хоризонтално и вертикално. То значи да се под одређеним условима појединци могу на њу позивати и против физичких лица и против државних органа.

Члан 24. став 1 Директиве о слободном кретању (2004/38/ЕЗ) потврђује фундаменталну посвећеност принципу једнаког поступања према држављанима ЕУ, израженог у Уговорима: „према свим грађанима Уније који на основу ове Директиве бораве на територији државе чланице домаћина поступаће се исто као са држављанима те државе чланице у оквиру примене Уговора. Предност овог права биће проширена на чланове породице који нису држављани државе чланице и који имају

право на привремени или стални боравак.“ Члан 4. Директиве о слободном кретању радника (2014/54/ЕУ) обавезује државе чланице да одреде органе за унапређење, анализу, праћење стања и подршку једнаког поступања према радницима Уније и члановима њихових породица без дискриминације на основу националности, али и без икаквих неоправданих ограничења или препрека њиховом праву на слободно кретање.

Грађани ЕУ и чланови њихових породица и даље доживљавају дискриминацију на националној основи у различитим областима, укључујући опорезивање, право на обављање професије и приступ добрима и услугама, укључујући здравствене услуге или социјална давања, према доказима из истраживања Агенције за основна права из 2021. године. Током пандемије болести COVID-19, одређене мере, укључујући увођење планова вакцинације или ограничења путовања, имале су негативне ефекте на грађане ЕУ из других држава чланица. Док се чини да дискриминација на националној основи није широко распрострањена у поређењу са другим основама за дискриминацију, довољно података о томе ипак не постоји. Не постоји ни адекватна свест о томе када се таква дискриминација дешава, иако је држављанство ЕУ један од стубова ЕУ интеграција, као што је Суд правде Европске уније поновио у неколико наврата, а то истичу и трогодишњи извештаји Комисије о грађанству.

4

РАСИЗАМ, КСЕНОФОБИЈА И ПОВЕЗАНА НЕТОЛЕРАНЦИЈА

Расистички злочини из мржње и говор мржње били су присутни широм ЕУ и током 2021. године. Мигранти и етничке мањине, укључујући Роме, Јевреје, муслимане и Азијце, и даље се сматрају кривима за пандемију болести корона вируса (COVID-19).

Европска комисија је предузела одлучне кораке у примени постојећег права ЕУ тако што је покренула поступке за кршење закона против 11 држава чланица ЕУ због непотпуног и неправилног транспоновања Оквирне одлуке о расизму и ксенофобији у национални правни систем. Такође је позвала државе чланице да боље спроводе одредбе Директиве о расној једнакости.

Као одговор на велику посвећеност ЕУ у борби против расизма, државе чланице су усвојиле националне акционе планове против расизма и наставиле да јачају мере за решавање проблема непотпуности података и развијају структуре и процесе за ефикасно извештавање о расистичким инцидентима.

Оквирна одлука о расизму и ксенофобији (2008/913/ПУП) поставља заједнички приступ кривичног права у борби против оних облика расизма и ксенофобије који представљају говор мржње и злочин из мржње. Европска комисија је 2021. године покренула поступке за кршење права против 11 држава чланица које нису у потпуности и исправно инкорпорирале оквирну одлуку у националне законе. Европски суд за људска права и национални врховни судови ограничавају ослањање на слободу говора приликом оправдавања говора мржње и подстицања на мржњу.

Расизам је наставио да представља озбиљне изазове широм ЕУ 2021. године. Долазило је до расистичких злочина из мржње и инцидента са говором мржње, како показују званични и незванични извештаји. Осим тога, међународни и национални органи за људска права су током пандемије изразили забринутост због растуће стопе говора мржње на интернету, често и од стране медија или политичара, усмерених на мигранте и етничке мањине.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.1

Државе чланице ЕУ треба да, у потпуности и прецизно, усвоје и примењују одредбе Оквирне одлуке Савета о сузбијању расизма и ксенофобије. Ово укључује да државе чланице предузимају мере како би обезбедиле да се расистички или ксенофобни мотив сматра отежавајућом околношћу, или, алтернативно, да судови узимају у обзир такав мотив приликом одређивања казни.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.2

Државе чланице ЕУ треба да значајно унапреде ефикасност својих мера и институционалних аранжмана за пуну примену одредаба Директиве о расној равноправности, посебно у погледу делотворних, сразмерних и одвраћајућих санкција у случају кршења обавеза које захтева Директива о расној једнакости. То може допринети томе да припадници мањина и мигранти наилазе на мање препрека када је реч о приступу образовању, запошљању, добрима и услугама - укључујући и становање - и социјалној заштити.

Члан 21. Повеље о основним правима забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла и расе. Слично томе, Директива о расној једнакости (2000/43/ЕЗ) забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла или расе када је реч о приступу образовању; запошљавању; услугама, укључујући становање; и социјалној заштити, укључујући здравствену заштиту. Двадесет и једну годину након усвајања Директиве о расној равноправности, један број држава чланица још увек не спроводи у потпуности одредбе те директиве, као што показују извештаји Европске комисије и међународних органа за праћење примене људских права.

Комисија је наставила прекршајне поступке против три државе чланице које су дискриминисале ромску децу у образовању. У 2021. години, етничке мањине, укључујући мигранте, наставиле су да доживљавају дискриминацију и институционални расизам у различитим областима живота, откривају резултати истраживања и тестирања дискриминације. Дискриминаторно етничко профилисање и даље постоји у ЕУ, о чему сведоче извештаји тела за праћење стања.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.3

Државе чланице ЕУ се подстичу да развију наменске националне акционе планове или стратегије за борбу против расизма, расне дискриминације, антисемитизма, ксенофобије и повезане нетолеранције. Државе треба да буду добро информисане и вођене заједничким начелима у спровођењу националних акционих планова против расизма и да гарантују учешће и сарадњу са релевантним партнерима и организацијама цивилног друштва. Државе чланице треба да обезбеде да, када развијају, спровode и прате примену националних акционих планова против расизма, све активности буду засноване на поузданим подацима о једнакости.

ЕУ је 2021. године почела да успоставља темеље за испуњавање обавеза преузетих у првом акционом плану ЕУ за борбу против расизма. Конкретно, Европска група високог нивоа за борбу против расизма, ксенофобије и других облика нетолеранције усвојила је заједничка начела за националне акционе планове против расизма.

Помаци на националном нивоу подупиру шире напоре ЕУ. Неке државе чланице усвојиле су националне акционе планове за борбу против расизма по први пут 2021. године. Одражавајући различите националне контексте, друге државе чланице су укључиле мере против расизма у шире политике недискриминације или развиле стратегије које се баве специфичним облицима и манифестацијама расизма, као што су стратегије против антисемитизма.

Упркос неким позитивним помацима на пољу недостатка података на националном нивоу, подаци о искуствима са расизмом и дискриминацијом на основу расног или етничког порекла широм ЕУ и даље мањају. Недостатак поузданих и свеобухватних података омета делотворан дизајн, примену и праћење имплементације акционих планова за борбу против расизма и спречава ЕУ и државе чланице да ефикасно прате стање равноправности.

Налази из националних података и података Агенције за основна права континуирано показују значајне нивое недовољног пријављивања искустава са дискриминацијом и насиљем мотивисаним пристрасношћу. Недовољно често пријављивање подрива права жртава да нађу подршку и заштиту и резултује неуспехом да се свима обезбеди приступ правди на једнакој основи. То компромитује труд који државни органи улажу у истраживање и кажњавање злочина из мржње.

Европска група високог нивоа за борбу против расизма, ксенофобије и других облика нетолеранције је 2021. године усвојила основна начела за подстицање пријављивања злочина из мржње. Ова начела су усредсређена на жртве и имају за циљ да обезбеде оквир који ће државе усмерити ка уклањању препрека приликом пријављивања, и успостављању структура и процеса који подржавају ефикасно пријављивање злочина из мржње. Одређени број држава чланица известио је о труду уложеном ка остваривању ефикасних система пријављивања, као што је циљано пружање помоћи групама које су у опасности од виктимизације; изградња капацитета у оквиру органа за спровођење закона; и кораци ка побољшаној сарадњи.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 4.4

Државе чланице ЕУ су позване да примене основна начела о подстицању пријављивања која такође могу послужити као оквир за евалуацију приликом идентификације националних активности за осмишљавање и примену приступа који ће приликом пријављивања злочина из мржње бити усмерен на пружање подршке жртвама. Државе чланице треба да наставе са улагањем напора у стварање структура које олакшавају пријављивање, као што су успостављање независних служби за пријављивање и упошљавање већег броја службеника за спровођење закона како би се идентификовали и евидентирали потенцијални злочини из мржње. Такође би требало да унапреде сарадњу са организацијама цивилног друштва и организацијама за подршку жртвама и да се ангажују у спровођењу мера за помоћ онима који су у опасности од виктимизације.

5

РАВНОПРАВНОСТ И СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

Савет Европске уније је 2021. године усвојио препоруку о равноправности, инклузији и учешћу Рома. Савет позива државе чланице ЕУ да усвоје националне стратешке оквире за Роме и да уложе све напоре да постигну циљеве новог стратешког оквира ЕУ за Роме до 2030. године. ЕУ и државе чланице развиле су неколико иницијатива за укључивање Рома у припрему стратегија и консултовале релевантне заинтересоване стране, као што су тела за равноправност и националне институције за људска права.

ЕУ је истакла важност инклузије Рома у неколико политика и законских докумената. Међутим, већина држава чланица није укључила Роме у своје главне националне стратегије и мере које се тичу кључних области, као што су запошљавање, образовање, здравство и становање.

У 2021. години основна права Рома још увек се не поштују у потпуности. Антициганизам, дискриминација, сиромаштво и социјална искљученост, као и злочини из мржње и говор мржње, настављају да утичу на несразмеран број Рома широм ЕУ. Мере за борбу против пандемије болести корона вируса (COVID-19) погоршале су ове проблеме.

Савет Европске уније је 12. марта 2021. године усвојио препоруку о равноправности, инклузији и учешћу Рома, позивајући државе чланице да усвоје националне стратешке оквире за Роме до септембра 2021. године. Само 11 држава чланица доставило је своје ревидиране националне стратегије пре краја 2021. године.

ЕУ подстиче државе чланице да укључе Роме у све политике и правне документе за које се сматра да подржавају и штите угрожене групе. Нови стратешки оквир ЕУ за Роме поставља седам циљева које треба постићи до 2030. године. Овај оквир се фокусира на борбу против антициганизма и дискриминације и на промовисање пуног учешћа и укључивања Рома, кроз комбинацију истакнутих и циљаних политика.

Већина држава чланица поднела је своје стратегије касно, често не узимајући у обзир претходне стратегије или не спроводећи њихове евалуације. Уложен је велики труд да се организују консултације са цивилним друштвима и телима за равноправност, али мало је доказа о значајном учешћу Рома у осмишљавању и имплементацији нових стратегија. Само 11 држава чланица је 2021. године успоставило националну платформу за Роме са идејом ефикаснијег укључивања цивилног друштва.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 5.1

Државе чланице ЕУ треба да дају приоритет примени својих националних стратешких оквира за Роме. Они треба да укључују конкретне и мерљиве циљеве како би се обезбедило ефикасно праћење и прикупљање података. Државе чланице треба да размотре обећавајуће примере из праксе из других земаља ЕУ и да искористе смернице које су обезбедиле Агенција за основна права и Ромска радна група. Државе чланице треба да подстичу изградњу капацитета за ромске организације цивилног друштва и систематски их позивају да учествују у осмишљавању, имплементацији и праћењу мера за инклузију Рома.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 5.2

Државе чланице треба да размотре увођење мера за борбу против дискриминаторних ставова према Ромима унутар институција за спровођење закона. Такве мере би могле да обухватају обуку за запослене у правосуђу и институцијама за спровођење закона, ослањајући се на смернице које је развила Агенција за основна права и иницијативе за обуку које је покренула Агенција ЕУ за обуку о спровођењу закона и Агенција за основна права, као и Организација за европску безбедност и сарадњу и Канцеларија за демократске институције и иницијативе за обуку о људским правима. Државе чланице треба да обезбеде да случајеве полицијског насиља у које су умешани Роми брзо истраже независна тела и да помогну жртвама да пријаве било какву повреду дужности од стране припадника полицијских служби.

Члан 21. Повеље ЕУ о основним правима забрањује сваку дискриминацију због етничког или социјалног порекла или припадности националној мањини. Од 2000. године, закон ЕУ (Директива о расној једнакости, 2000/43/ЕЗ) подстиче једнак третман и забрањује директну и индиректну дискриминацију.

У свом извештају о основним правима из 2021. године, Агенција за основна права је позвала државе чланице ЕУ да усвоје неопходне мере за спречавање и искорењивање дискриминаторних ставова међу полицијским службеницима. Такође је позвала органе за спровођење закона да издају конкретне, практичне и одмах употребљиве смернице за борбу против дискриминаторног етничког профилисања од стране полицијских службеника. Ово упутство треба да буде укључено у стандардне оперативне процедуре и кодексе понашања и треба га систематски саопштавати службеницима на терену.

Етничко или расно профилисање од стране полиције према људима за које се сматра да су Роми и даље је широко распрострањено, а негативна искуства полиције подривају поверење у државне органе, показује истраживање Агенције за основна права објављено 2021. године. У 2021. години у две државе чланице пријављена су два смртоносна инцидента у којима су учествовали Роми и полицијски органи. Извештај Европске комисије Европском парламенту о примени Директиве о расној равноправности тражи од држава чланица да објаве податке о жалбама које су примили полиција, инспекторати и правосуђе.

6

АЗИЛ, ВИЗЕ, МИГРАЦИЈА, ГРАНИЦЕ И ИНТЕГРАЦИЈА

Поштовање основних права на границама остаје један од највећих проблема када је реч о поштовању људских права у ЕУ. И даље постоје наводи о негативном поступању и насиљу на границама. Као и смртни случајеви на мору и копну, и кашњења у проналажењу сигурне луке за мигранте спашене на мору. И даље опстаје задржавање због азила и у вези са повратком у земљу, између осталог и као део појачане политике задржавања на границама.

ЕУ је радила на операционализацији нових и опсежних система информационих технологија који укључују гаранције поштовања основних права за које се очекује да ће бити делотворно спроведене.

Члан 78. став 1. Уговора о функционисању ЕУ и члан 18. и члан 19. Повеље ЕУ о основним правима забрањују протеривање или враћање – односно враћање појединца у област ризика од прогона или озбиљне штете – и колективно протеривање. Члан 4. Повеље забрањује мучење и друге облике злостављања. То је апсолутна обавеза, која не дозвољава изузетке или одступања.

Поштовање основних права на границама остало је велики изазов у ЕУ 2021. године, са више извештаја о наводном негативном поступању и полицијском насиљу. У међувремену, 3.402 особе изгубиле су животе на морским и копненим границама покушавајући да дођу до ЕУ, а хуманитарни спасилачки чамци су се суочили са претњама и потешкоћама у проналажењу сигурних лука. Спасени мигранти и избеглице остављени су да чекају на мору данима или дуже, што је угрозило њихову безбедност и физички интегритет.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.1

Државе чланице треба да размотре успостављање ефикасних и независних механизма за праћење стања на националним границама, заједно са доступним механизмима за жалбе, независно од исхода преговора о предложеним правилима ЕУ у оквиру Пакта о миграцијама и азилу. Државе чланице треба да обезбеде да надлежни органи брзо и ефикасно истраже наводе о негативном поступању и злостављању.

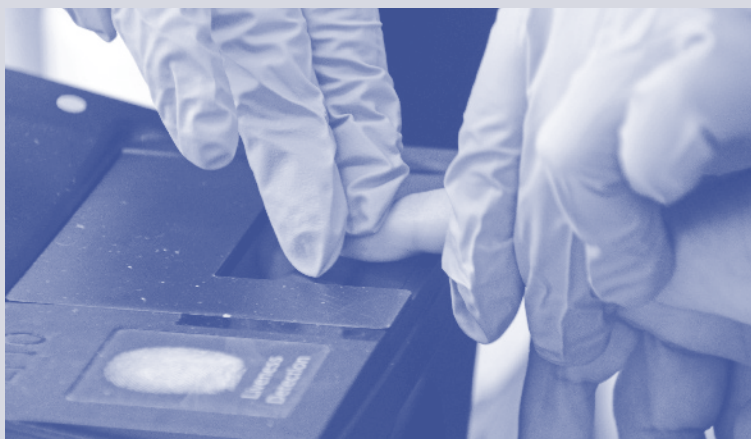

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.2

Државе чланице треба да у сваком појединачном случају процене могућност коришћења алтернатива притвору. Када прибегавају притвору као крајњој мери, државе чланице морају поштовати све мере заштите које захтевају Повеља и Европска конвенција о људским правима. За оне који су притворени чекајући повратак у матичну земљу, у пракси би требало да буде доступан приступ бесплатној правној помоћи како би се људима у поступку повратка омогућило да остваре своје право на делотворан правни лек према члану 47. Повеље и на приступ правди уопште.

Док члан 6. Повеље, члан 8. став 2. ревидиране Директиве о условима пријема (2013/337/EУ), члан 15. став 1. Директиве о враћању (2008/115/EЗ) и члан 28. став 2. Даблинске уредбе захтевају од држава чланица да у сваком појединачном случају испитају одрживост мера које су мање принудне од притвора, у пракси се алтернативе притвору ретко користе због страха од бекства.

Заштита основних права у контексту притвора наставила је да се подрива 2021. године продуженим периодима притвора, неадекватним условима притвора, наводним злостављањем од стране чувара, недостатком индивидуалне процене неопходности и пропорционалности лишења слободе и одсуством раздвајања угрожених људи. Поред тога, неке државе чланице ограничавају приступ бесплатној правној помоћи.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 6.3

ЕУ и државе чланице треба да појачају напоре у области подизања свести о правима и доступним правним лековима за лица чији се подаци чувају у базама података великих информационих система ЕУ, заједно са успостављањем ефикасних механизма надзора. Државе чланице треба да обезбеде да целокупно укључено особље прође обавезну обуку о основним правима.

Члан 8. став 2. Повеље, као и закон ЕУ о заштити података, предвиђају право на приступ, исправку и брисање сопствених сачуваних података. Прописи којима се у ЕУ успостављају интероперабилне велике базе података у области слободе, безбедности и правде подједнако гарантују ово право. Рад и интероперабилност великих информационих система ЕУ, у којима се прикупља низ личних података, има важне импликације на основна права, као што је Агенција за основна права закључила у свом претходном истраживању.

Обука за овлашћено особље је законска обавеза према већини правних инструмената који регулишу ИТ системе великих размера и њихову интероперабилност. На нивоу ЕУ, CEPOL, eu-LISA и Frontex су 2021. године организовали активности обуке како би побољшали знање надлежних органа о техничким и пословним аспектима употребе и импликацијама коришћења система. Агенција за основна права доприноси таквој обуци својим познавањем основних права.

7

ИНФОРМАЦИОНО ДРУШТВО, ПРИВАТНОСТ И ЗАШТИТА ПОДАТАКА

У 2021. години, законодавне и политичке иницијативе које се баве новом технологијом фокусирали су се на управљање ризицима које је створила повећана дигитализација сваког аспекта живота. Кључни документи који се односе на вештачку интелигенцију (AI) и модерацију онлајн садржаја били су у центру пажње. Хитне ситуације које су се тицале управљања пандемијом ставиле су на пробу принципе заштите података у пракси; што је учињено и развојем безбедносних мера.

Нацрт уредбе о вештачкој интелигенцији објављен у априлу 2021. године пружио је први покушај да се регулише индустрија вештачке интелигенције уз увођење заштите основних права. Институције ЕУ и државе чланице радиле су на договору о обиму и границама прихватљиве употребе вештачке интелигенције. У исто време, права на заштиту података и приватност морала су се стално реafirмисати у погледу мера за заштиту појединаца, како у погледу пандемије, тако и од криминалних активности. То је пратило образац који је у извештајима Агенције за основна права идентификован сваке године почевши од 2014.

У 2021. години, стручњаци и цивилно друштво, како на нивоу ЕУ, тако и на националном нивоу, опширно су коментарисали укључивање адекватних гаранција поштовања основних права у нацрт закона ЕУ о вештачкој интелигенцији (AI). Нацрт и даље пролази кроз неколико итерација које се на различите начине баве различитим питањима основних права. Нацрт предлога садржи охрабрујуће референце на основна права, али Европски одбор за заштиту података (EDPB) и Европски супервизор за заштиту података (EDPS), националне институције за људска права, организације цивилног друштва и академици, између осталих, идентификовали су заједничке проблеме. Примери укључују категорију забрањених примена вештачке интелигенције и потенцијалну потребу да се укључе додатни системи вештачке интелигенције, као што је приватно друштвено бодовање; велико ослањање на самопроцену компанија у случајевима коришћења вештачке интелигенције високог ризика; и потребу за јачањем надзорних механизма и тела задужених за овај посао.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.1

Европски законодавац треба да обезбеди да будући закон о вештачкој интелигенцији у потпуности поштује основна права узимајући у обзир, према потреби, недостатке које су идентификовали EDPB/EDPS, цивилно друштво и други. Конкретно, европски законодавац треба да обезбеди да обим случајева употребе у различитим категоријама ризика буде јасан и да се понуди довољно смерница и заштите – у погледу поштовања основних права – у односу на различите практичне контексте. Ослањање на самопроцену, иако добродошао први корак, требало би да буде подржано ефикасним надзором од стране независних тела која имају довољно ресурса и поседују неопходну експертизу у области основних права.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.2

Институције ЕУ и државе чланице које уређују дигиталне услуге треба да обезбеде да се спречи, како прекомерно тако и недовољно, уклањање садржаја и да праксе модерације не буду несразмерне, како се не би мешала у права на слободу изражавања, слободу информисања и недискриминацију. С обзиром на важност надзора за ефикасно модерисање онлајн садржаја који је заснован на доказима и у складу је са основним правима, институције ЕУ и државе чланице треба да обезбеде да релевантни правни оквир омогући академским стручњацима и стручњацима из цивилног друштва да легално приступају подацима и спроводе истраживања.

Пласирање нелегалног садржаја на мрежи, укључујући говор мржње, представља претњу основним правима. У том контексту, предлози за регулисање дигиталних услуга на нивоу ЕУ и на националном нивоу представљају тренд који обећава. Ипак, како је неколико заинтересованих страна (EDPS, EDPB, националне институције за људска права, органи за заштиту података и организације цивилног друштва) нагласило, регулисање садржаја и услуга које се пружају на мрежи такође представља изазове за заштиту основних права, као што су права на приватност и заштиту података, право на слободу изражавања и информисања и право на недискриминацију (чланови 7, 8, 11. и 21. Повеље ЕУ о основним правима).

И националне правне иницијативе и нацрт Закона о дигиталним услугама изазвали су различита мишљења и критике. Њихова процена износи на видело одређене бриге које се тичу свих. Оне укључују потребу да се обезбеди да мере за модерацију онлајн садржаја буду пропорционалне, као и важност обезбеђивања ефикасних механизма надзора.

Поред тога, неопходно је спровести истраживање да би се разумело како се онлајн садржај може модерисати без угрожавања заштите права корисника. То захтева приступ подацима о функционисању дигиталних платформи, узевши у обзир њихов утицај на основна права. Ипак, неке велике платформе су 2021. године спречиле спољне стручњаке из организација цивилног друштва да спроведу истраживање у вези са основним правима, ускраћујући им приступ подацима.

Заштита грађана од претњи различите природе – укључујући пандемију, илегални садржај на мрежи и сајбер криминал – је добронамерна. Међутим, са тим циљем, институције ЕУ и државе чланице усвојиле су или разматрају законе који би могли да ометају остварење основних права, пре свега права на приватност и заштиту података (члан 7. и члан 8. Повеље).

Израда COVID-19 сертификата представљала је изазове у процесу заштите података, што су институције за заштиту података и организације цивилног друштва у већини држава чланица истакле. Упркос недавној судској пракси Европског суда за људска права о масовном надзору и судској пракси Суда правде ЕУ о задржавању података, државе чланице су наставиле да подносе законске предлоге који имају за циљ јачање надзора и задржавања података, без укључивања довољних гаранција да ће се основна права поштовати. Док су заштита здравља и безбедности појединаца легитимни циљеви, стручњаци су указали на потребу спровођења одговарајућих тестова неопходности и пропорционалности како би се уверили да ниједна мера неће довести до кршења права на приватност и заштиту података или других основних права.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 7.3

Институције ЕУ и државе чланице треба да обезбеде да све нове правне иницијативе које се предложе за јачање безбедности појединаца, било да се ради о ванредним ситуацијама или не, поштују основна права. Конкретно, законске мере усвојене за борбу против пандемије или јачање безбедности од националних претњи требало би да обезбеде примену одговарајућих сигурносних мера за заштиту права на заштиту података и приватност. Такве мере треба да буду прописане законом, неопходне и сразмерне у демократском друштву. Независни надзорни механизми треба да обезбеде да се ове мере редовно проверавају. Појединци треба да имају могућност да се жале на такве мере и да имају приступ ефикасним правним лековима.

8

ПРАВА ДЕТЕТА

У 2021. години, пандемија болести коју изазива корона вирус (COVID-19) наставила је да представља изазове у остваривању права детета. У марту 2021. године, Европска комисија је по први пут усвојила Стратегију ЕУ о правима детета у шест тематских области, укључујући: друштвено-економску инклузију деце, здравље и образовање; промовисање учешћа деце; и борбу против насиља над децом. Европска гаранција за децу, још један важан документ који се бави дечјим сиромаштвом и социјалном искљученошћу, допуњује ову стратегију.

Број деце која траже азил се значајно повећао, док је нестабилна ситуација на границама представљала озбиљне изазове. Задржавање деце миграната настављено је у неколико држава чланица, укључујући и случајеве када старост особе још није била утврђена. Изазови у примени директиве о процедуралним заштитним мерама и даље постоје у неколико држава чланица, док су међународна тела за праћење примене стратегије изразила забринутост у вези са условима задржавања деце који нису у складу са законом.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.1

Европска комисија би могла да размотри пружање циљане подршке и смерница државама чланицама за примену Европске гаранције за дете и Стратегије ЕУ о правима детета. Ово би могло укључивати олакшавање размене добрих примера из праксе у имплементацији и праћењу примене стратегије.

Државе чланице треба да обезбеде да њихови национални акциони планови за спровођење Европске гаранције за дете и Стратегије ЕУ о правима детета имају довољно ресурса и да се баве најугроженијом децом, посебно у погледу утицаја пандемије COVID-19.

Европска комисија и државе чланице треба да наставе да процењују утицај пандемије на ментално здравље деце и утврђују мере за спречавање даљих негативних последица.

Пандемија болести COVID-19 наставила је да утиче на низ права деце која штити Повеља ЕУ о основним правима, као што је право на образовање (члан 14) и на заштиту и негу које су неопходне за њихову добробит (члан 24). Удео деце која живе у ризику од сиромаштва и социјалне искључености у ЕУ 27 порастао је са 22,2% у 2019. на 24,2% у 2020. години, према најновијим статистикама Еуростата.

Савет Европске уније је 2021. године усвојио Европску гаранцију за дете, систем за спречавање и борбу против сиромаштва деце и обезбеђивање приступа основним услугама за сву децу, укључујући и ону из угрожених група. Многе заинтересоване стране и цивилна друштва подржали су ову гаранцију. Државе чланице ће морати да је трансформишу у националне акционе планове током 2022. године.

Европска комисија усвојила је прву Стратегију ЕУ о правима детета. Њом се дефинише низ мера у областима на које је такође утицала пандемија COVID-19.

У 2021. години државе чланице наставиле су да пружају финансијску помоћ, као и социјалну заштиту и посебне образовне мере, како би максимално смањиле негативне последице пандемије COVID-19. Утицај пандемије на ментално здравље деце изазвао је забринутост, иако његов обим још није у потпуности познат.

Број деце и деце без пратње која су поднела захтев за азил 2021. године значајно је порастао, са мање од 130.000 у 2020. години на скоро 167.000 у 2021. години. Деца мигранти имају право на заштиту према Конвенцији УН о правима детета, Европској конвенцији о људским правима, Повељи и законским прописима ЕУ, као што је Директива о условима пријема. Међутим, деца мигранти су често била смештена у јако лошим условима у неким државама чланицама и на границама ЕУ.

Негативно поступање и употреба насиља у најмање седам држава чланица ЕУ такође су утицали на децу која путују са својим породицама и децу без пратње. Организације УН, цивилно друштво и Савет Европе оштро су осудили ову ситуацију.

Задржавање деце са породицом и деце без пратње наставља се у неколико држава чланица, укључујући и задржавање током процене старости. Задржавање деце би требало да се користи само као крајња мера, према закону ЕУ. Стратегија ЕУ о правима детета, усвојена у марту 2021. године, предлаже неколико мера, укључујући развој алтернатива за задржавање деце миграната.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.2

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде одговарајуће услове пријема деци која путују са породицама, као и деци без пратње. Европска комисија треба да подржи државе чланице у развоју алтернатива задржавању, као једној од мера утврђених у Стратегији ЕУ о правима детета.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 8.3

У својим покушајима да спроведу директиву ЕУ о процедуралним гаранцијама, као и друге међународне и националне законе, државе чланице ЕУ треба да размотре коришћење алтернатива притвору деце која су осумњичена или оптужена. Наводи о неадекватним условима или поступању са децом лишеном слободе треба да буду у потпуности истражени и размотрени. Државе чланице треба да обезбеде да стручњаци који се баве децом у систему кривичног правосуђа учествују у обуци о правима деце која су у контакту са законом и деце лишене слободе.

Члан 48. Повеље пружа важне гаранције за претпоставку невиности и право на одбрану. Члан 24. Повеље захтева да се првенствено води рачуна о најбољем интересу детета.

Директива о процедуралним заштитним мерама за децу која су осумњичена или оптужена лица у кривичном поступку (2016/800/ЕУ) успоставља низ ограничења за лишавање слободе детета у сукобу са законом, и прописује минималне услове за опхођење према њима, као што су приступ здравственој заштити, физички и ментални развој, образовање и редовно вежбање, и њихово право на породични живот. Повеља забрањује сваки облик мучења или нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања (члан 4). Међутим, неколико међународних тела за праћење примене истакло је неприкладно поступање са децом лишеном слободе у неким државама чланицама 2021. године.

Правне реформе за инкорпорирање Директиве о процедуралним заштитним мерама у национални закон, заказане за јун 2019. године, настављене су 2021. године. Поступци за прекршаје покренути 2019. године против седам држава чланица остали су отворени. Неколико држава чланица почело је да мења своје законе о кривичном правосуђу 2021. године, са снажним фокусом на алтернативе притвору и успостављање специјализованих судова за малолетнике.

9

ПРИСТУП ПРАВДИ

Ово поглавље се фокусира на две широке теме: права жртава с освртом на специфичне категорије жртава, и независност правосуђа. Потоње је посебно важно у погледу владавине права.

ЕУ је додатно ојачала права жртава 2021. године. У оквиру Платформе за права жртава, Европска комисија је наставила да разматра како се Директива о правима жртава односи на различите категорије жртава. Државе чланице усвојиле су нове законске и/или политичке мере за јачање генеричких права свих жртава злочина, а посебно жена као жртава родно заснованог насиља.

У међувремену, све је већа забринутост у погледу поштовања владавине права, посебно независности правосуђа. Недостаци су били присутни у неколико држава чланица ЕУ. Механизам за условљавање расподеле средстава ЕУ ступио је на снагу, па се постепено уобличавају мере за кажњавање кршења владавине права.

Члан 8. и члан 9. Директиве о правима жртава дају свакој жртви злочина право на одговарајуће услуге подршке. Сходно томе, системи кривичног правосуђа држава чланица су у обавези да обезбеде да довољан број услуга испуњава дефинисане стандарде учинка.

Мрежа постојећих организација за подршку у многим државама чланицама је још увек нередовна и непотпуна, а полиција често има потешкоћа да процени које су организације за подршку доступне и најприкладније за појединачне жртве, показују докази из истраживања Агенције за основна права из 2021. године. На пример, ова ситуација доводи до тога да неке државе чланице имају широку покривеност у погледу жртава трговине људима или жена које су жртве породичног или сексуалног насиља, док се другим жртвама, као што су жртве расистичког, хомофобног или ситуационог насиља, као што је кривично дело против имовине, пружа ограничена подршка намењена жртвама.

Поред тога, према истраживању Агенције за основна права које покрива 2021. годину, врло мало држава чланица има регистар акредитованих услуга подршке жртвама. Такав регистар би олакшао полицији и органима кривичног правосуђа да одлуче које се службе за пружање услуга жртвама, које испуњавају одређене стандарде, могу позвати.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.1

У складу са Директивом о правима жртава, државе чланице ЕУ треба да обезбеде да све жртве злочина – без обзира на врсту злочина – имају приступ организацији која пружа услуге подршке. Пружање услуга подршке жртвама треба да испуњава одређене стандарде квалитета, на пример у процесу сертификације или акредитације који обезбеђује да пружене услуге подршке испуњавају дефинисане стандарде учинка.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.2

Државе чланице ЕУ треба да успоставе солидну правну основу за хитне забране приласка које би полиција издала без пристанка или захтева жртве, у складу са Истанбулском конвенцијом. Поред тога, државе чланице треба да обезбеде да такве забране издају органи за спровођење закона у свим одговарајућим случајевима, да се придржавање ових наредби од стране прекршиоца стриктно надгледа и да се непоштовање строго санкционише.

У складу са чланом 50. и чланом 52. Истанбулске конвенције, од држава чланица које су ратификовале конвенцију захтева се да обезбеде да је полиција у стању и вољна да пружи тренутну и поуздану заштиту жртвама издавањем налога за забрану приласка у хитним случајевима. Међутим, неке државе чланице још увек немају хитне забране приласка у својим правним системима, док их у другим полиција нерадо користи, према подацима Агенције за основна права прикупљеним 2021. године. У неким другим случајевима издају се хитни налози, али се недовољно ради на томе да се осигура да их насилни преступници поуздано поштују.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 9.3

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да њихово правосуђе остане независно и непристрасно како би се гарантовало да се случајеви релевантни за право ЕУ решавају у складу са владавином права и основним правима, укључујући члан 47. Повеље. Државе чланице ЕУ би посебно требало да се постарају да судијама и тужиоцима не прети дисциплински поступак због начина на који обављају своје правосудне функције.

Независно правосуђе је камен темељац владавине права и приступа правди (члан 19. Уговора о Европској унији, члан 67. став 4. Уговора о функционисању Европске уније и члан 47. Повеље ЕУ о основним правима). Не само спољни актери, попут владе или медија, већ и унутрашњи механизми ригидне правосудне администрације која врши притисак на тужиоце или судије могу да угрозе ову независност, подсећају пресуде Суда правде ЕУ из 2021. године у предметима који се тичу судова у Пољској и Мађарској.

Ова опасност посебно има везе са мерама дисциплинске контроле. Ако се такве мере уопште користе против судија и јавних тужилаца, мора се строго водити рачуна о томе да оне не ометају вршење судијских функција.

10

НАПРЕДАК У ПРИМЕЊИВАЊУ КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Европска комисија је објавила нову стратегију ЕУ за особе са инвалидитетом за период 2021–2030. Званично је усвојена Уредба о заједничким одредбама која уводи строге критеријуме како би се обезбедило да финансирање од стране ЕУ буде у складу са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом (CRPD). Оснажена су права путника са инвалидитетом у железничком саобраћају. Извештај Европског парламента о наученим лекцијама из петиција у вези са правима особа са инвалидитетом скреће пажњу на области којима је потребно побољшање, како у Унији, тако и у државама чланицама.

Пандемија болести корона вируса (COVID-19) резултирала је већом стопом смртности и обољевања међу особама са инвалидитетом. Због извештаја о злостављању, дошло је до повећаног броја позива за деинституционализацију. Одлука Европског комитета за социјална права о сегрегираним образовању за децу са сметњама у развоју истакла је потребу за потпуно инклузивним образовањем у основном и средњем образовању.

Државе чланице предузеле су следеће кораке у имплементацији новог Европског акта о приступачности. Имплементација Конвенције о правима особа са инвалидитетом изван оквира тренутних директива ЕУ остала је неуједначена. Све државе чланице сада имају национално тело за праћење примене Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

Члан 19. Конвенције и Стратегија ЕУ о особама са инвалидитетом 2021–2030 захтевају деинституционализацију особа са инвалидитетом. Увођење стратегије о особама са инвалидитетом нагласиће потребу да се процес деинституционализације у ЕУ заврши. Овај процес биће потпомогнут смерницама Комисија државама чланицама у вези са побољшањем самосталног живота и укључивања у заједницу чије је објављивање планирано за 2023. годину.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.1

ЕУ и њене државе чланице треба хитно да убрзају своје напоре ка деинституционализацији, укључујући одговарајућу употребу и праћење фондова ЕУ како би се обезбедило да особе са инвалидитетом могу да живе независно и да буду укључене у заједницу. Ово постаје посебно важно како би се спречило даље кршење права особа са инвалидитетом у неким будућим пандемијама или другим ванредним ситуацијама са сличним последицама.

Нова Уредба о заједничким одредбама (2021/1060), усвојена 2021. године, прописује услове и процедуре за осам фондова ЕУ. Она експлицитно повезује финансирање са поштовањем Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Уредба захтева од држава чланица да створе услове који би обезбедили да се политика приступачности, као и законски прописи и стандарди примењују у припреми и имплементацији програма. Такође захтева укључивање организација особа са инвалидитетом током читавог циклуса финансирања, као и спровођење и примену Конвенције о правима особа са инвалидитетом као „услова који омогућава“ коришћење фондова ЕУ.

Стога је Уредба о заједничким одредбама важно средство којим се осигурава да се фондови ЕУ не користе за учвршћивање или на други начин проширење институционализованих облика живота (на пример, суфинансирањем реновирања таквих институција). Уредба настоји да обезбеди да средства, уместо тога, доприносе процесу деинституционализације (на пример, суфинансирањем нових структура и услуга које омогућавају подржане облике живота у заједници).

Пандемија COVID-19 истакла је хитну потребу за деинституционализацијом. Особе са инвалидитетом су због пандемије у већем физичком ризику. Оне се такође суочавају са великим ризицима по своје ментално благостање, посебно када су у институционализованом окружењу, због већег ризика од социјалне изолације.

Члан 33. став 2. Конвенције о правима особа са инвалидитетом захтева од свих држава чланица ЕУ да успоставе независно тело за праћење примене Конвенције. Све државе чланице ЕУ и Унија су то сада учиниле, обележавајући 2021. годину као годину када је ова кључна ствар у праћењу примене Конвенције у потпуности постигнута.

Међутим, као што је објављено овде и у претходним едицијама Извештаја о основним правима, ова тела су и даље суочена са бројним изазовима, укључујући недовољно финансирање, капацитете и људске ресурсе. Истовремено, пандемија нас је подсетила на потребу за подизањем свести о правима особа са инвалидитетом, што је основна функција таквих тела. Коначно, улога коју нова Уредба о заједничким одредбама предвиђа за национална тела, укључујући праћење усклађености са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом у различитим фазама финансирања од стране ЕУ, захтеваће додатне ресурсе за ова тела.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.2

Државе чланице ЕУ треба да доделе довољно људских и финансијских ресурса телима која су одредили као надзорна тела из члана 33. став 2. Оне треба да остварују блиска партнерства са овим телима у креирању, праћењу примене и имплементацији релевантних политика и фондова ЕУ. Оне такође треба да обезбеде да ова тела имају пуне ресурсе да ефикасно испуњавају своје задатке, посебно у циклусима који се тичу политика и фондова ЕУ.

СТАВ АГЕНЦИЈЕ 10.3

Државе чланице ЕУ треба да убрзају имплементацију Директиве о приступачности веба и Европског закона о приступачности и треба да имају за циљ да обезбеде приступачност у областима које још нису усклађене са законским прописима ЕУ, тако да особе са инвалидитетом могу у потпуности да учествују у свим аспектима живота и имају приступ, на равноправној основи са другима, објектима и услугама отвореним или доступним за јавност.

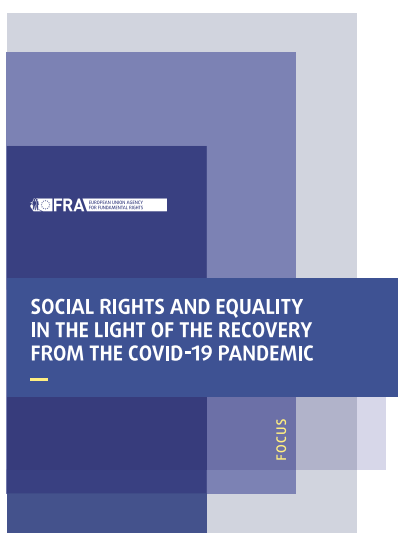
Члан 9. Конвенције о правима особа са инвалидитетом захтева од држава потписница конвенције да обезбеде да особе са инвалидитетом имају приступ, на равноправној основи са другима, физичком окружењу, транспорту, информационим и комуникационим погодностима, укључујући информационе и комуникационе технологије и системе, и другим објектима и услугама отвореним или доступним јавности за коришћење, како у урбаним тако и у руралним срединама.

Пандемија је открила недостатке у пружању информација особама са инвалидитетом. Многим јавним веб-сајтовима и даље је потребно побољшање упркос усвајању Директиве о приступачности веба, док је имплементација Европског закона о приступачности још увек у раној фази. Када је приступачност у питању, и даље постоје проблеми у областима као што су изборни услови, судови и транспорт.

Када је реч о заштити основних људских права, 2021. годину су обележили неки помаци, али и неки кораци уназад. Агенција за основна права објавила је *Fundamental Rights Report 2022* (Извештај о основним правима за 2022.) који даје преглед главних дешавања у ЕУ између јануара и децембра 2021. и износи мишљења Агенције о томе. Бележећи како достигнућа тако и подручја на којима је потребно побољшање, овај извештај пружа увид у главна питања која су предмет дебате о основним правима у ЕУ.

У светлу опоравка од пандемије COVID-19, овогодишњи фокус је на социјалним правима и једнакости. Преостала поглавља баве се Повељом ЕУ о основним правима; равноправношћу и недискриминацијом; расизмом, ксенофобијом и повезаном нетолеранцијом; интеграцијом Рома; азилом и миграцијом; информационим друштвом, приватношћу и заштитом података; правима детета; приступом правди; и напретком у примењивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

EUROPEAN UNION AGENCY
FOR FUNDAMENTAL RIGHTS

ПРОМОВИСАЊЕ И ЗАШТИТА ВАШИХ ОСНОВНИХ ПРАВА ШИРОМ ЕУ —

За комплетан *Fundamental Rights Report 2022*
(Извештај о основним правима за 2022.) – погледати
<https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022>

Погледати и друге публикације Агенције за основна
права:

- Агенција за основна права (2022), *Fundamental Rights Report 2022 – FRA opinions* (Извештај о основним правима за 2022. – FRA опције), Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022-fra-opinions> (доступан на 24 језика ЕУ)
- Агенција за основна права (2022), *Social rights and equality in light of the recovery from the Covid-19 pandemic* (Социјална права и једнакост у светлу опоравка од пандемије COVID-19), Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/social-rights-equality-recovery-covid-19> (доступно на енглеском и француском језику)

Претходни годишњи извештаји о проблемима и достигнућима на пољу основних права у Европској унији доступни су на [веб-сајту](#) Агенције (доступан је на енглеском, француском и немачком).

ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

FRA- АГЕНЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА ОСНОВНА ПРАВА

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Беч – Аустрија

Т +43 158030-0 – Ф +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Publications Office
of the European Union